

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „РЕТОРИКА“**

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на докторант:

Адриана Спасова Иванчева

на тема:

„Визуално-реторически аспекти на карикатурата в Италия през XIX в.“

в научно направление 2.3. Философия/Реторика

Научен ръководител:

доц. д-р Герасим Иванов Петрински, СУ „Св. Климент Охридски“, Философски
факултет, катедра „Реторика“

Рецензент:

доц. д-р Герасим Иванов Петрински, СУ „Св. Климент Охридски“, Философски
факултет, катедра „Реторика“

1. Данни за докторанта и докторантурата

Адриана Спасова Иванчева е бакалавър по Стопанско управление (УНСС, 2006 г.), магистър по Печатни медии (СУ „Св. Климент Охридски“, 2008) и магистър по Реторика (СУ „Св. Климент Охридски“, 2016). Тя е зачислена като редовен докторант по 2.3.Философия/Реторика (Реторика и сатира) със заповед РД 20.1073 от 18.07.2016. През периода на докторантурата си тя прояви изключителна съвестност, активност и резултатност в изпълняването на своите задължения като докторант в програма „Реторика“ – факт, който личи от нейните постижения. По-специално, осъществените от нея научно-изследователски, преподавателски и образователни дейности са следните:

- **Научно-изследователска дейност:** Адриана Иванчева има 5 публикации в рецензирани сборници, които са пряко свързани с темата на дисертацията ѝ (реторика и карикатура, визуална реторика, реторика и сатира). Статиите са акуратно описани в края на дисертационния ѝ труд и в автореферата към него. През периода на докторантурата си е осъществила специализации – в University of Florida, САЩ (по програма „Еразъм +“, летен семестър на 2016 г.) и в Guangdong University of Foreign Studies в Гуанджоу, Китай (2018-2019), където е събираща материал за дисертационния си труд и е посещавала различни академични курсове. Участвала е активно във всички конференции, организирани от катедрата по реторика през периода 2016-2019 г., както и в други научни форуми в СУ и извън него (включително в САЩ и Китай).
- **Преподавателска дейност:** през академичните 2016-2017, 2017-2018 и 2018-2019 учебни години Адриана Иванчева води упражнения по реторика и комуникативни умения и по реторика и невербална комуникация, които по хорариум значително надхвърлят минимално предвидените в индивидуалния ѝ план 30 часа. Тъй като тези часове са водени под мое тюторство, мога с пълна увереност и без никакви резерви да заявя, че докторантката е изключително талантлив преподавател, който умее не само да представи адекватно и интересно материала, но и да осъществи ефективно академично общуване със студентите, предизвиквайки у тях жив интерес към този материал.
- **Образователни дейности:** Докторантката е изпълнила успешно и надхвърлила предвиденото в индивидуалния план на докторантурата ѝ; положила е успешно изпити по над десет дисциплини – както в СУ, така и в чужбина, по време на гореспоменатите ѝ специализации.

Научно-изследователската, преподавателската и образователната дейност на докторантката изпълнява и надхвърля предвиденото в нейния индивидуален план.

Отчислена е с право на защита и дисертационният ѝ труд е допуснат до публична защита с решение на разширен катедрен съвет, проведен на 17.06.2019 г. Трябва да се отбележи, че предаването на окончателния вариант на дисертацията за вътрешно обсъждане беше осъществено преди изтичане на тригодишния срок на докторантурата ѝ през месец юли 2019 г. При провеждане на докторантурата и обсъжданията са спазени изискванията и сроковете, предвидени в ПУДСУ, ЗРАС и подзаконовите актове. В окончателния вариант на дисертационния си труд докторантката е спазила в

основни линии препоръчаните от членовете на разширения катедрен съвет подобрения в структурно и съдържателно отношение.

2. Данни за дисертацията

2.1. Темата на дисертационния труд е специфична, но въпреки това се отличава с актуалност и оригиналност, доколкото представлява интердисциплинарно изследване, изискващо оформяне на новаторска методология. В този смисъл, разработката на А. Иванчева далеч не се ограничава до сравнително тесния въпрос за карикатурата конкретно в Италия през ранните етапи от развитието на жанра, а по-скоро разглежда реторическото въздействие на това визуално средство **през призмата** на италианските творци. Изчерпателният, внимателно премислен, добре разработен и ясно представен теоретичен апарат и многобройните паралели (гл. 1) с Великобритания, Франция и др., както и с модерната карикатура, по мое мнение са сериозно качество за труда.

Използваната терминология е точна и отговаря на установените в полето на хуманитаристиката и по-конкретно в областта на реториката практики.

В темата на дисертацията се пресичат четири важни полета на реторическата наука – историята на реториката, визуалната реторика, теорията на пропагандата и невербалната комуникация. В **първото поле** има доста защитени тези и публикувани трудове (на Д. Александрова, В. Руменчев, В. Радева, Л. Методиева, Г. Петрински и др.). В този контекст, историята на карикатурата като комплекс от изразни средства със своя аргументативна парадигма е сравнително кратка, но наследява изключително богата традиция, и Адриана Иванчева е обърнала внимание на преките ѝ предшественици – сред тях са произведения и на знаменити ренесансови майстори. В този смисъл, в бъдеще дисертационният труд би могъл да се развие успешно при публикуване, като се обърне внимание не само на визуалната, но и на вербалната карикатура – описанията на политически и изобщо на важни обществени фигури играе изключително голяма роля в „ПИАР“ стратегиите от дълбока древност. **Невербалната комуникация** също представлява огромен интерес както в световните изследвания по теория на дискурса, така и специално сред магистрантите, докторантите и преподавателите в катедра „Реторика“. Тук трябва да отбележа обаче, че този интерес е преди всичко в областта на реалния външен вид и поведение на оратора, а не е ориентиран към различните модалности като симулакрум – един проблем, на който всъщност в голяма степен е посветена дисертацията на Адриана Иванчева (гл. 7 от дисертацията). Карикатурата си служи до голяма степен с аргументативния характер на невербалната комуникация и изследването на този въпрос е ключово за много клонове на науката за комуникацията. В областта на **визуалната реторика** имаме само още един защитен дисертационен труд (на д-р Н. Голешевска), и то преди доста години (през 2012 г.). В този смисъл, въпреки привидната си тясна ориентация (сравнително малък кръг от специалисти се интересуват от дискурсивните особености на карикатурата в зората на нейното развитие), избраната тема е актуална. В модерната епоха карикатурата не само не бива засенчвана от развитието на електронните медии – тя преживява, бих казал, невиджан възход. Причината за това са именно спецификите на изображението като реторически аргумент и в нашата епоха. Наистина, едва ли има значим съвременен политик, който да не е представен от опонентите си или дори от

своите съмишленици в карикатура. Лидер в това отношение, разбира се, са медиите от САЩ – напоследък сме свидетели именно на пропагандна война срещу президента Доналд Тръмп, която се води и със средствата на това мощно реторическо оръдие. Предизборните кампании основно на кандидати от Демократическата партия използват не само карикатура-изображение, но и карикатура-клип (например предизборни пародии в полза на Б. Обама като “Under Barack Obama – Umbrella Parody”¹ и “ Mitt Romney Style (Gangnam Style Parody)”²). Визуалната реторика е „синтезно“ средство за въздействие – то не разчита на логиката, а на момента, на първото впечатление, на своята достъпност и разбираемост за широката аудитория.

Накрая, но не и на последно място, темата на дисертацията е свързана с областта на **теорията на пропагандата**. Въпреки частичната дискредитираност на термина „пропаганда“, това е научна област, в която и днес се провеждат сериозни изследвания. Карикатурата безспорно е средство за агитационно въздействие, използвайки като свой инструмент основно (но не и единствено) една от функциите, присъщи на реториката според Цицерон – забавлението (лат. *delectare*). Именно на този въпрос е посветена и гл. 6 от изследването, която се характеризира с информираност, изчерпателност и оригиналност.

2.2. Основни части на дисертацията.

Дисертационният труд се състои от увод (с. 5-9), седем глави (с. 10-334), заключение и обособени приносни моменти (с. 335-338), библиография (с. 339-368), и списък с научни публикации по темата на дисертацията (с. 367). Към текста е приложена в съответствие с предвиденото от ПУДСУ, ЗРАС и подзаконовите актове и декларация за оригиналност и достоверност. Изследването е в обем от 364 страници, което надхвърля стандартно приетите в практиката изисквания за обем на една докторска дисертация. Трябва да се подчертае, че формалните стандарти (шрифт 12, междуредово пространство 1,5) не са спазени (междуредовото пространство е 1), което означава, че в действителност реалният обем е чувствително по-голям. Библиографията е респектираща- тя съдържа 409 заглавия (от които 39 на български език и 370 на чужди езици), 5 печатни медии и 5 Интернет-сайта.

По мое мнение, в диспозиционно отношение структурата на дисертацията е ясна, ефективна и отговаря на съдържанието и поставената тема. В началото е представен контекстът, в който се развива италианската карикатура, в географски и исторически план (Франция и Великобритания). След като са изяснени историческите и жанрови фактори, дисертантката преминава към особеностите на карикатурата конкретно в Италия. Основавайки се върху този солиден първоначален обзор, в следващите глави (3-7) тя прави същинския теоретичен коментар върху спецификите на карикатурата като форма именно на визуална реторика (символи и образи, аудитория, стилистика, пропагандни функции, и, накрая, сложният философски проблем за симулакрума, симулацията и илюзията).

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=D0rSel0nhjU> (последно посещение 23 август 2019, 11:29).

² https://www.youtube.com/watch?v=yTCRwi71_ns (последно посещение 23 август 2019, 11:34).

По-конкретно, в **увода** коректно се формулират целите и задачите на изследването (с. 5-7 от дисертацията; с. 5 сл. от автореферата). Целите са организирани около въпроса за вътрешно присъщите на карикатурата като вид агитационна комуникация характеристики (според стандартните за българската наука класификации на В. Руменчев и Й. Ведър, но не само), нейната стилистика и наратив, аудиторията, както и особеностите на историческото ѝ развитие. В задачите на изследването се включват проследяването на историческото развитие на карикатурата, извършването на контент-анализ, анализ на аудиторията, анализ на средствата и анализ на ефекта, както и проучване на аргументативните ѝ аспекти. Така формулирани, целите и задачите отговарят на съдържанието на дисертационния труд и до голяма степен покриват основните клонове на реториката с оглед на разглеждания жанр. В хода на изследването А. Иванчева успешно успява да аргументира тезата, че карикатурата наистина представлява форма на ораторство, а карикатуристите наистина си служат с реторическия инструментариум. С оглед на съдържанието на труда, тук може да се спомене и анализът на стилистичните средства, който дисертантката реално извършва в изложението на разработката си, но е пропуснала да отбележи в увода.

Формулираната на с. 7 от дисертацията (с. 7 от автореферата) методология е отчетливо интердисциплинарна и отговаря на поставените цели и задачи. Комбинират се различните споменати по-горе типове анализ (контент-анализ, анализ на ефекта и др.), като е обърнато внимание и на психологическите и литературните аспекти на изучавания от А. Иванчева визуално-реторически жанр. На с. 17 са дадени и определения за понятието „карикатура“, които са добре формулирани.

В **гл. 1** карикатурата е поставена в съответния контекст, като са направени паралели с две европейски държави, където тя се развива успоредно с Италия – Великобритания и Франция. Тази част от изследването всъщност представлява общ исторически обзор в развитието на изучавания жанр още от епохите на Ренесанса и ранния барок. А. Иванчева правилно прави тук паралел с еволюцията и популяризирането на традиционни науки и псевдо-науки, които се опитват да изяснят връзката между външния вид на човека и неговия характер, неговата „душа“ (например небивалата популярност, която придобива френологията в края на XVIII в. чрез Фр. Гал). Дисертантката отбелязва, че „Златната епоха“ на карикатурата като експлицитно пропагандно средство е пряко обвързана с климата на големите революции от Великата френска революция и Юлската революция през Пролетта на народите, която „национализира“ континента, до епохата на реакцията срещу Наполеон III и Парижката комуна. В този контекст езикът на визуалната реторика в лицето на карикатурния жанр наистина става „интернационален“ (с. 48 от дисертацията, с. 11 от автореферата). Обръща се внимание на под-жанровете и техните специфики в двете държави (cartoons, „silhouettes“, „littérature panoramique“). Тази част от изследването е релевантна към темата и е изчерпателна. Като препоръка за евентуално публикуване на дисертацията като монография в бъдеще бих препоръчал допълването ѝ с развитието на карикатурния жанр в Германия в контекста на Религиозните войни, където католици и протестанти воюват не само чрез думи (терминът „ο πόλεμος των λέξεων“ е на К. Гаганакис), но и чрез изображения – предшественици на модерните „флайъри“.

Гл. II е посветена на жанровите особености (с. 61-64 от дисертацията) и историческото развитие (с. 64-90 от дисертацията) на карикатурата конкретно в Италия. Първите две

под-глави имат характер по-скоро на въведение, отколкото на класификация и проследяване на историческо развитие – в този смисъл, те са информативни и релевантни, но не отговарят изцяло на заглавията си (съответно „Основни специфики“ и „Исторически практики“). Напълно правилно е обаче обвързването на развитието на карикатурата с политическия и психологически климат на италианското обединение през 60-те и 70-те години на XIX в. Нуждае се от по-информативно изясняване терминът „Двете лица на Италия“ (с. 60 от дисертацията), доколкото след окончателното си обединение (1871 г.) Италия е конституционна монархия, а не демокрация, каквато става едва след Втората световна война. Внимателният и задълбочен исторически обзор обхваща два обособени от географска и културна гледна точка ареала, в които се развива италианската карикатура. Първият от тези ареали е Северна Италия с център Тоскана – флорентинското кафене „Микеланджело“ става средище на творческия кръг „Петната“. Артистите, които принадлежат към него са представени подробно и изключително информативно. Вторият ареал е Южна Италия с център в Неапол – старата столица на бурбонското кралство на Двете Сицилии. Обзорът на карикатуристите тук също е полезен за по-нататъшното изследване.

След задълбочения исторически обзор и набелязването на жанровите особености на карикатурата в нейните пропагандно-реторически аспекти, А. Иванчева преминава към теоретичното ѝ изследване.

Първият такъв аспект, на който е посветена и гл. 3 (с. 91-183 от дисертацията), е визуалната реторика. Както отбелязах и в началото на настоящата рецензия, на тази проблематика е посветена само една дисертация до момента – факт, който прави изследването на А. Иванчева в значителна степен новаторско и безспорно актуално. Бих казал, че гл. 3 представлява „дисертация в дисертацията“, тъй като разглежда един цял реторически клон (арументацията). Това оправдава както големия ѝ обем, така и известната синкретичност в представянето. С цел да се докаже принадлежността на карикатурата като форма на визуална реторика към общите постулати на реторическата наука, на читателя е представена и е коментирана широка гама от изследвания, датиращи още от епохите на Платон и Аристотел. Един от малкото, според моето мнение, недостатъци на този исторически обзор е известна „насипност“ в представянето – авторите трябва да бъдат подредени според някакъв признак (хронологичен, тематичен), което не е налично. Например идеите на Цицерон са представени след идеите на живелия около век и половина след него Квинтилиан. Това обаче не се отразява на общия успех на А. Иванчева да докаже тезата си – визуалното, чийто вид се явява изучаваната от нея карикатура, наистина представлява част от убеждаваща комуникация, такава, каквато я определят още древните. По-нататък в главата се представят успешно многобройни научни гледища, отнасящи се до визуалната реторика и визуалната култура. Дисертантката е събрала голямо количество литература по въпроса, което е несъмнено качество на нейния труд. Разглеждат се подробно емоционалните средства за въздействие чрез изображение (Аристотеловият *етос*) и реториката на фотографското изображение. От особено голямо значение е представянето на специфичната аргументация при визуалната реторика (с. 128-147). Карикатурата-аргумент отразява до известна степен словесните аргументи – тя е *par excellence* аргумент към човека, но комбинира и други аргументативни средства и цялостни стратегии. Освободен от „тиранията“ на словесната логика, карикатуристът може да си позволи волности, които са недостъпни за говорещия, а още повече за

пишещия оратор. А. Иванчева се е постарала да докаже, че карикатурата може да бъде аргумент, но се е справила само донякъде. Тезата ѝ, че това визуално средство представлява „вербално твърдение“ или комплекс от „визуални твърдения“ е обоснована, но за мен е твърде спорно, дали може да съществува аргумент без предпоставка – дори в широкия смисъл, който му придават изследователи като Д. Александрова и В. Руменчев. Тезата, че визуалната реторика си служи с предпоставки (макар и такива, които биха звучали глупаво, ако бъдат „преведени“ във вербална форма), е напълно обосновима, но е трябвало да бъде обърнато повече внимание на този въпрос. Въпреки това намирам главата за информативна и добре обоснована като цяло.

Гл. 4 (с. 184-214) представя проблема за въздействието на персонажа в карикатурата върху нейната аудитория. Тъй като става дума за визуална реторика, дисертантката съвсем закономерно се фокусира върху невербалното в неговата илокутивна и перлокутивна функция. Разгледани са два основни за този клон на реториката ефекта върху аудиторията – ефектът на Гъливер (въздействието на ръста върху комуникацията) и ефектът на ореола/ефектът на Баба Яга (въздействието на физическата атрактивност или липсата физическа атрактивност). В края на главата е обърнато внимание и на псевдо-науката физиогномика, която се е занимавала с връзката между чертите на лицето и човешкия характер – безспорно, тя е оказала силно въздействие върху оформянето на визуалната пропаганда в исторически план. А. Иванчева правилно отбелязва (с. 184 от дисертацията), че основно средство на карикатуриста-оратор тук е именно ефектът на Баба Яга („грозното е лошо“). В този смисъл тази част от изследването представлява преход към следващата, пета глава, посветена на стилистиката, където се разглежда именно въпросът за употребата на хипербола/литота в „карикатурния аргумент“.

Както правилно обосновава докторантката в следващата **гл. 5** (с. 215-270), карикатурата не представлява само визуална реторика, а е комбинация от изображение и текст. Тази част от изследването е сравнително ясно разделена на две основни части – диспозиционни и стилистични аспекти на карикатурата. В първата от тях се разглеждат основно вербалните аспекти на реторическия жанр (уводът и наративът). Както установява А. Иванчева, тяхното най-експлицитно проявление е хипертекстът (диалоговите балончета и надписите). Разбира се, този тип хипертекстуалност не е единствен носител на разказ – изображението, което представлява и ядрото на карикатурата, също представя история. Това съждение именно води до втората част на главата, посветена на стилистиката. А. Иванчева се съсредоточи върху най-важните визуални тропи, чрез които изображението разказва история и предава послание – ирония, метафора (в двете ѝ подразделения според Е. Гомбрих – естествена и „ad hoc“ метафора), хипербола, литота, сарказъм. Хиперболизацията на определени черти от външния вид е основно средство за изграждане на пропагандно послание и от тази гледна точка този визуален жанр си позволява волността да претвори отново отричания от Платон идеал за единството между външния и вътрешния вид на човека. Карикатурата е като учебник по онази стереотипизация, която играе толкова важна роля за възприемането на оратора – свитите, малки очи на Р. Никсън, големите уши на Б. Обама, косата на Д. Тръмп, са фактори, на които едва ли един сериозен журналист би си позволил да обърне внимание вербално (макар да има такива случаи), но които биват успешно хиперболизирани и обвързани с устойчиви черти от техните характери. Това

са само няколко примера, които по никакъв начин не изчерпват дискурса на карикатурата. В случая с карикатурата обаче теорията на Ж. Бодрияр, че „изображенията притежават убийствената способност да унищожават истината“ изглежда недостатъчно състоятелна. Чрез хиперболата и останалите стилистични средства дискурсивният симулакрум до голяма степен извежда истината на преден план, прави я различима и видима.

Гл. 6 (с. 272-302) е посветена на въпроса за пропагандните функции на карикатурата. А. Иванчева коректно установява на базата основно на класическото изследване на О'Донъл и Джоует определението на термина „пропаганда“, основните характеристики и видовете му (бяла, черна и сива пропаганда, субпропаганда). Доизясняват се разликите между комуникацията, убеждаването и пропагандата. Впоследствие се разглеждат особеностите на карикатурата като форма на пропаганда, като изложението е подкрепено със съответните примери и снимков материал. Обръща се отново внимание на стилистичните средства, които използва този визуално-реторически жанр с пропагандна функция – каламбур, параномасия, деградираща метафора и др. Прилагат се към карикатурата петте основни клона на реториката (аргументацията, диспозицията, стилистиката, запомнянето и представянето). Прави впечатление творческият подход към четвъртия от гореказаните клонове, паметта. Докато при ораторското произведение той се отнася преди всичко до запомнянето на текста от самия оратор, при карикатурата, както отбелязва дисертантката (с. 297 от дисертацията) касае предизвикването на спомени и асоциации у аудиторията.

Последната гл. 7 от дисертационния труд е посветена на един изключително сложен проблем, който се намира в сферата на различни науки (философия, семиотика, лингвистика и др.). Това е проблемът за симулацията, симулакрума и илюзията. „Може ли карикатурата да създава и интерпретира действителността? Какво представлява симулакрума и симулацията на реалността в карикатурата според теорията на Бодрияр? Как се разчитат събитията, личностите и политическите участници шрез същността ѝ?“ – тези важни въпроси поставя още в началото на главата А. Иванчева. За да им отговори, тя използва предимно изследванията на Ж. Бодрияр и Е. Гомбрих. Прави се класификация на карикатурите според четирите „порядъка“ или нива на симулакрум (отразяване на действителността). Намирам тази част от дисертацията за творческа, приносна и добре аргументирана.

Накрая, наред с останалите елементи от дисертацията на А. Иванчева, трябва да отбележа богатия снимков материал, който илюстрира (съвсем закономерно) текста. Изображенията са изцяло релевантни и изключително аргументативни, без да натежават и да създават илюзия за обем (това, бездруго, би било ненужно, предвид големината на изследването). Те не са почерпани единствено от Интернет, а е използвана съответната научна литература.

2.3. Научен апарат.

Научният апарат на дисертационния труд е впечатляващ както по обема, така и по качеството и изчерпателността си. А. Иванчева е обработила и използвала реално многобройни изследвания в различни научни области, което е обусловено от интердисциплинарността на разработената от нея тема. Цитирането на публикации е

съобразено с изискванията в областта на хуманитарните науки. Публикациите са цитирани съвместно и изчерпателно.

3. Автореферат.

С изключение на незначителни несъответствия, авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията. Той съдържа всички необходими реквизити, предвидени от закона и практиката.

4. Научни приноси

Научните приноси на дисертацията са формулирани ясно и аргументирано в края на заключението (с. 334-336 от дисертацията, с. 64 и сл. от автореферата). Те са четири, отговарят на темата на труда и наистина са негово достижение. По-специално:

Първият принос е „теоретичният анализ и осветляване на визуалната реторика в развитието на графичната карикатура“. Такъв теоретичен анализ, който обхваща аргументацията, диспозицията (увод и наратив), стилистиката, невербалните аспекти, пропагандните функции на карикатурата като форма на визуална реторика, действително е направен успешно от А. Иванчева. Той не се ограничава само до стандартните елементи на едно реторическо произведение, а засяга и сложната интердисциплинарна материя на симулацията, илюзията и симулакрума. В този смисъл, четвъртият принос, формулиран от нея, всъщност е част от първия.

Вторият принос се отнася до проследяването на историческото развитие на карикатурата в нейните реторически средства за въздействие и функции във Великобритания, Франция и Италия. Както вече споменах, положително качество на дисертационния труд е именно фактът, че А. Иванчева не се ограничава само в тесните рамки на поставената тема (карикатурата в Италия през XIX в.), а по-скоро се старее да установи характеристиките на този тип визуална реторика през призмата на италианските ѝ проявления. Стремешт за откриване и отразяване на историко-географския контекст, в който жанрът се развива, по мое мнение постига успех. Трябва да добавя, че докторантката прави исторически ретроспекции и паралели с модерната епоха в целия си труд, както и че показва изключително добра запознатост с епохата на XIX и XX в.

Третият принос е установяването на връзката между карикатурата, изучавана от А. Иванчева в нейната визуално-реторическа функция, и „историческото развитие на медиите и журналистиката“. Деветнадесетото и двадесетото столетие са повратен момент в установяването на масовите печатни медии (първо във Великобритания, а после и в останалата част от Европа и Америките). Докторантката успешно се справя със задачата да покаже нагледно връзката между този важен социално-политически феномен и формирането на карикатурата като дискурсивно и пропагандно средство.

Четвъртият принос се отнася до специфичния и многостранен въпрос за симулацията, илюзията и симулакрума. Докторантката прилага успешно теориите на Е. Гомбрих и Ж. Бодрийяр към разработваната от нея тема. Тези теории са използвани творчески, критично и с много добър резултат. Както се каза по-горе, този принос всъщност е част

от теоретичния анализ. Поради философските му особености обаче А. Иванчева има основание да го обособи отделно.

5. Въпроси

Бих искал да поставя на А. Иванчева следните въпроси:

1. Какви други типове аргументи, които се използват в карикатурата като проявление на визуалната реторика, можете да набележите извън описаните в гл. 3?
2. Какви други тропи и фигури, които се използват в карикатурата като проявление на визуалната реторика, можете да набележите извън описаните в гл. 5?

6. Заключение

Дисертационният труд на А. Иванчева е актуален, новаторски, добре аргументиран и структуриран и изключително информативен. Пропуските и недостатъците, които изложих по-горе са сравнително малко и не накърняват общите достойнства на труда. Докторантката проявява чудесни умения за творчески и критичен подход към изследвания от нея въпрос за карикатурата като проявление на визуалната реторика. Научният апарат, използваната терминология и прилаганата методология отговарят на изискванията, предвидени от законовите норми, ПУДСУ и практиката в хуманитарните науки. Библиографията се отличава с пълнота и е релевантна към поставената тема, като цитираните изследвания реално са използвани. Трудът има всички необходими реквизити. Предвид това, без никакво колебание и без никакви резерви препоръчвам на уважаемото жури **да присъди** на А. Иванчева образователната и научна степен „доктор“ по направление 2.3. Философия/Реторика.

София,

28.08.2019

/доц. д-р Герасим Петрински/